

*Glava bez lica
i bez kose
Velika je sigurnost
Itd.*

Sličnosti su, međutim, varljive. Imaginativan semantizam glave iz *Pevanja na vodu* nije identičan s arhaičnim, magijskim i mističkim značenjem lobanje u *Stubu sećanja*. Glava je manje element psihičnosti i nosilac fantazma, a više, čini se, pesnički usmeren *znamen i simbol*.

Kamenu glavu, središnji empirijski podsticaj ovoj knjizi i njenu slikovnu i motivsku okosnicu, vidimo prevashodno kao simbol čovekove trajnosti. Trajnosti koja se u svetu njegovih hiljadugodišnjih probijanja i krijuvanja čini koliko apsurdnom toliko i dostojanstvenom. Ako i ne pobude, on nastoji da *izdrži* u borbi s nemanim u sebi i oko sebe.

Uostalom, kako veli Rilke, »ko tu govori, o pobedama? Izdržati, sve je u tome«. (Wer spricht von Siegen? Überstehn ist alles.)

6.

Da li to reći, i kako reći? Da je pesma Miodraga Pavlovića uvek *tematska*, čak i *problemska*, da uvek govori o *nečem*, i da, tako, produžuje liniju klasičnog pesništva, mimo radikalnijih programa moderne poezije. I kako je ona pre *saznanje* postojećeg negoli *nov uzorak stvarnosti*, i kako joj se, stoga, čine primerenijim premise i merila gnoseološke negoli ontološke estetike.

Doista, ako se *inicijativa jezika* uzme za specifično obeležje modernog pesništva, onda Pavlovićeva poetika, uglavnom, ostaje izvan tog koncepta. Jer Pavlovićevu pesmu, pogotovo u novijim njegovim knjigama, redovno primamo kao *referenciju* na određenu stvarnost izvan nje same. Ma koliko zatamnjen i osložnen, govor Pavlovićeve pesme ostaje odgonetljiv — odgonetljiv u pojmovima kulture i psihičnosti — ne postajući nikad, ili skoro nikad, »izliv osamostojenog jezikas (L. Špicer), igra i pustolovina jezika po sebi u pesmi po sebi.

Dublje zaokupljen postrojem i smislim bića negoli fenomenom poezije i »čiste« poezije, Miodrag Pavlović ne nalazi da je pesma poglavito *prizor jezika ili gest imaginacije*. Njena priroda i njena najveća šansa jeste, i ostaje, po Miodragu Pavloviću, *otkriće čovekove situacije*.

gledati, dok ne iščeznu oči

Pesnički počeci Miroslava Dudoka

vičazoslav hronjec

Osnovno obeležje pesničkih začetaka mlađog slovačkog pesnika *Miroslava Duboka* (1952) je neka vrsta racionalističkog hermetizma koji je, od samog početka, u okvirima slovačke vojvodanske poezije, delovao pomalo tude. Bilo je, pak, absolutno jasno da se njegove pesničke norme, od uobičajenih klišea ove poezije, razlikuju samo na nivou izražajnih sredstava, dok sa značajskog gledišta ulaze u kontekst ove literaturice skoro kao i pesničko stvaralaštvo najizrazitijih slovačkih vojvodanskih pesnika — Palja Bohuša (1921) i Mihala Babinke (1927—1974). Ipak treba istaći da je Dudok sebi nametnuo najteži put: govoriti o istom, ali na mačin kakav u ovoj književnosti još nije viđen.

Prva, početnička faza Dudokovog sazravanja bila je karakteristična po tome što je autor insistirao na međusobnom uticaju dva vremenska nivoa (prošlosti i sadašnjosti), posredstvom iznenadujućih, ekspesivnih slika, ali istovremeno i po neadekvatnom odnosu prema prošlosti shvaćenoj kao izvor imaginacije. Ovaj uticaj manifestuje se tako što dolazi do jednostranog značajskog preplitanja konteksta prošlog i sadašnjeg, pri čemu pod pojmom kontekst prošlog treba razumeti kontekst onog nesaznatljivog koje najčešće podleže književnim mistifikacijama. Spone između dva konteksta nalazimo, naime, najčešće na nivou bezlične deskripcije, što deluje prilično neuverljivo; kao da mera ovog saznanja nije ljudsko saznanje, nego priroda sama. Te veze, pak, ponekad nalazimo i na nivou iškustvene komponente lirskog subjekta, što, sa stanovišta prirodnog kauzaliteta, deluje dosta neverovatno, ali s gledišta imaginativnih pesničkih pregnuća — veoma uverljivo: *Otvaram vrata pred svetlećim / Zvezdama decembarskih ptica / Kad mislim na twoje / Kraljevstvo i postavljam / Presto iza grudne gosti (Zemlja)*.

Sledeci period njegovog stvaralaštva bio je, u pravom smislu reči, vreme traženja vlastitog pesničkog izraza; možda zato tu i nalazimo mnogo pesama usmerenih na aktualizaciju pitanja pesničke umetnosti uopšte. U ciklusu *Modifikacije tišine* (*Obmeny ticha*, 1973) nalazimo i stihove *Gledam dok ne iščeznu / Oči*, kojima je pesnik definisao vlastiti način ovladavanja pesničkom slikom, ali nije odao u kom pravcu gleda i što vidi. Dve godine kasnije, u svojoj prvoj knjizi *Stepenište do pesme* (*Schody do básne*), odgovara i na ova pitanja: u njoj se bavi načinom egzistencije pesničke slike i problematikom njenih značajskih komponenata (dve pesme iz ove knjige uvrštene su u antologiju *Stavo po koži*).

Pesmama ove zbirke Dudok je prekoracio graničnu crtu između vremena svog ranog stvaralaštva i perioda stabilizacije vlastite pesničke strukture. Knjiga je napisana s pretenzijama da fiksira napetost između sveda objektivnog realiteta i emanacije realiteta pesničkog dela, koja se neprestano rađa u psihi pesnika; ova napetost tera pesnika

da uobičjava tu emanaciju i tako stvara estetski predmet u obliku pesme. No, osnovno je to da se Dudokove ambicije ovde ne iscrpljuju samo u nastojanju da se razvija vlastita individualna poetika, nego, pre svega, u nastojanju da se definije poetika čitave generacije, tako da se ova knjiga može shvatiti i kao teoretsko delo u umetničkom i pesničkom kredu cele jedne grupe pesnika (Miroslav Demak, Miroslav Dudok, Mihal Đuga, Zlatko Benka, Jozef Klacišk), a da uz to bude postignut i cilj da ovi stihovi budu pre svega poezija, a tek potom bilo šta drugo.

Posle prve knjige Dudok je objavio nekoliko ciklusa, od kojih je onaj najduži, *Svetlosni udar* (*Svetelný úder*), postao centralni u njegovoj drugoj zbirci *Svetlosni korbač* (*Svetelný korbáč*, 1977). Celokupno njegovog stvaralaštva iz ovog razdoblja karakteriše određena uravnoteženost u nalaženju tema, kao i, sasvim neočekivan, priklon ka poetističkoj obradi realiteta pesničkog dela. Već se tu videlo da Dudok razvija jednu svoju sposobnost koju je bilo veoma teško zapaziti u njegovom ranom stvaralaštvu, sposobnost da nalazi poetske slike u trivijalnom svakodnevnom iskuštu, u jednostavnim situacijama, običnim mislima i još običnjim odnosima prema prirodi i predmetima koji čoveka okružuju. U početku je njegovo delo delovalo kao pocjena usamljenosti, a to je, u stvari, i bio razlog njegove nekomunikativnosti. Međutim, pošto je, u svojoj prvoj knjizi, položio prvi ispit iz komunikativnosti, Dudok je u punoj meri razvio sposobnost da pesmom obuhvata svakidašnjicu, ali se, za sada, orijentira, uglavnom, na ljubavnu poeziju. Ne radi se, doduše, o klasičnom tipu ljubavnog pesništva; u ovim pesmama nalazimo tek jednostavnu ljudsku sreću emocionalnu ravnotežu i odlučnost da se živi obično, kao svi ostali ljudi: *Sejaču / Sve što u meni nikne / U seme mudrog glasa / Dok ne nikne čitav travnjak (Dan trave)*. Za poslednjih četrdeset godina u ovom pesništvu bile su napisane mnoge pesme sa sličnim pretenzijama, ali je u svima bilo mnogo romantičarskog oduševljenja i senzualističkog preterivanja, mnogo praznih inviktiva, patosa i razneženosti, kao da se u poeziji, u svetskim razmerama, nije dogodilo ništa od vremena tipičnih romantičarskih pesnica 19. veka. U najnovijim pesmama Miroslava Dudoka nema ni traga sličnim stvarima, ništa tu nije isforsirano; sve je predstavljeno konkretnim slikama iz života uravnoteženog čoveka u uravnoteženom društvu. Izgleda da će ova generacija slovačkih vojvodanskih pesnika (ako se samo neki njeni predstavnici budu i nadalje razvijali u ovom pravcu) umeti da mnogo adekvatnije i u skladu s duhom vremena definije naše realije, našu sredinu i našu stvarnost, nego što su to učinile sve ranije generacije u ovom pesništvu. Ciklus pesama *Svetlosni udar* Miroslava Dudoka garancija je za to, što ne znači da ovde nalazimo samo stihove koji definisu čovekovo mesto u svetu u ovom vremenu. U pesmi *Danas neću napisati pesmu* (prevedena u 219. broju *Polja*) nalazimo i Dudok novi odnos prema prošlosti, građen na njegovim najboljim pesmama iz prethodne stvaralačke faze, ali poneseći i nadalje prilično neprihvatljivo oživljavanje njegovih srednjoškolskih preokupacija (npr. u pesmi *Vodene mreže*).

Kao što smo videli, Dudok ima u svom stvaralaštvu neke motive kojima se stalno vraća, ali im uvek prilazi s drugog aspekta. Na prvom mestu to je fiksiranje određenog emocionalnog odnosa prema modernom senzibilitetu i životu u ovom vremenu, zatim, odnos prema prošlosti i, na kraju, odnos prema problemima poetike, pesništva i umetnosti uopšte. Ni u jednoj njegovoj pesmi ovi motivi nisu izdvojeni, svu oni čine okvir njegove životne filozofije. No, kako vreme prolazi, odnos prema prošlosti sve češće nalazimo izvan tog okvira. Ako usmerimo pažnju na jednu od novijih njegovih poema,

Istorijska šibica, primetimo da ovde pokušava da uskladi svoju životnu filozofiju sa stavom prema poeziji, što znači, da odredi mesto svoje poezije u vlastitom životu i mesto svog života u vlastitom pesničkom stvaralaštvo. Slično kao u prvoj knjizi, Stepenište do pesme, i ovde pokušava formom da definiše svoj odnos prema konkretnom pesničkom materijalu, kao i obrnuto. No, da li će u svojim sledećim pesmama ovu dihotomiju moći da problematizira i nekim zaista novim odnosom prema prošlosti, i kako će uskladiti ova svoja tri povratna motiva, to sada, zaista, ne može nikо predvideti.

Sa slovačkog prevela Branka Rom

BESKONAČNI POSAO

Grafičarima

Dugo sam razmišljaо
Da li da završim započet posao
Da li će moje delce
Nadživeti
Sve jezičke i pravopisne reforme
Prišao sam odisejevskim korakom
Da dam sjaj obliku
Al pade mrak
Novi zrak rani
Nova mesta mog interesovanja
Ovim beskonačnim poslom
I ja se vratim
Smelo početku

miroslav dudok svetlosni udar

POSUDA MUNJE

Svetlošću saznanja sve smo teži

*Pukotinom munje
Doprila je do nas
Napetost u tačno omeđenoj posudi*

*Ivice gorebole
(Umorom je obeležen moј tekst)
Hteo bih da napišem makar jedan stih
Da bi ga neko rekao
Ali upravo sada
Za inat mi zjapi rupa u sećanju*

*Njome prosejavamo od vrha do dna
Naše su ruke kratke
Džemo
Kao prvorodenče
Živo je*

Svetlošću saznanja sve smo teži

TRENUTAK

*Iza plavog kostura šljive
U dubokom prostoru jeseni
Ponire ptica*

*Kristalnih korakom marširalo je lišće
Pod psećom komandom
U mrtvački sanduk*

*U mrtvoj tački ustaljene kretnje
Utrnula je zemlja*

POSLE RASTANKA

*Ne iznenađuje me dubina misli kad ostanem
sam
Bledi kao svetleća neonska cev
Po danu*

*Nemušta knjiga ravnice seje tugu u magli
Struja vina ne struji žilama
Kamene šume*

Nemušta magla je knjiga ravnice

*Suši se
Kao stabiljika
Kao čokoti katedrala*

HLEB

*Režemo na kriške
Ali vidimo ga kao celinu
Topli damari
Žara cede mehur
Sećanja

Baka se moli
Da konačno već pljusne kiša sreće
Na plodno tlo
Mi veselo brojimo kapi
Smejemo se od raskoši
A niko izgleda ne primećuje
Kako promiču dani
Toplotom debele kriške

A onda svaki
svojim putem*

DAN TRAVE

*Prinosimo usnama šoljicu kafe
Zaludan stih
Ova je pak kafa od trave
Od trave dana
Negujem je od jutra do mraka
U bašti, punoj knjiga
U autobusu gradskog saobraćajnog
U jutarnjem i večernjem bifeu tlapnje
I moj radni sto
Je ceo sačinjen od mirisa trave
Za vreme susreta s poznanicima i prijateljima
Niče pa raste dnevna trava dana
Što me uvek za trenutak
Razbudi kao ova kafa
U parku buja moja trava
Buja u kvartu gde su mnoga srca
Ali u mojoj kući
Ona vazda nešto drugo znači
Sve što je u toj travi sušta ravnodušnost
Neka se pretvori u seno izandalih uspomena
Rekoh

Sejaču
Sve što u meni nikne
U same mudrog glasa
Dok ne nikne čitav travnjak*

PRED KRAJ IGRE

Vasku Popi

*Dopire iz nas narandžasti povetarac
Zaboravljamo

Rukopisni san obredno završava
Svoju ulogu
Umoran traži potomke trave

Poslednji naš narandžasti zrak
Poseduju drugi*

*Sa slovačkog preveo
Vičazoslav Hronjec*

bratstvo zmije i dimnog ogledala: ljubiša jocić, pes- nik itd; pomalo the mystic spiral

adam puslojić

1.

Tor.

Tora.

Torakoskop, Torakodinamometar, Tora-kometrija, Torakoplastika, Torakotomija, Toracika...

Toreador i torero, Borac s bikovima na konju i borac s bikovima koji se bori peške, Borac s bikovima i borac s brkovima.

Toreut: rezbar, graver.

Toreutika: rezbarija, rezbarska umetnost. NEĆU DALJE DA OBJASNJAVA VAM.

Hipotalamus i šasija. Format i formalist. Forma: list.

Fonoklasičan.

Fonsir-mašina. Leptir-nogavica.

Lava, lavina i lavabo.

Mašina za pisanje rukom. Dojilja s neserom.

Zmija kao narukvica.

Oklop-sandala za onog Ahila koji je imao kornjaču.

Korozija je obuzela korteks velikog mozga.

Telepatija

... najkraći put do kuće, detinjstva, očevih mošnica ITD.

NAJKRACIM PUTEM, DO ŽENE.

Treba konsultovati Bodlera (ne previše). yyyy yyyy

Treba pregledati novootvorenu knjižaru na Terazijama: Feathered Serpent and Smoking Mirror; Tantra; Tao magic (the secret language of diagrams and calligraphy; The mystic spiral; Sacred dance ...)

Nadenuti životinjama imena biljaka.

Dozivati ljude ne-njihovim imenima. Na primer, zelenom bojom. Ili mirisom vrele supe na stolu.

Tako je, otprilike, glasio pesnikov zahtevajući zahtev.

»Samo stvarne kuće mogu imati neku individualnost« — Gaston Bašlar, Poetika prostora. A već u Plamenu voštanice, isti će: »Svet se munjevitio kreće, ako ga zamislimo kao vatru.«

Treba spojiti tu »individualnost kuće«, nepomične, ipak, i sopstvenu misao o svetu koji hita kao vatra, nekuda-nikuda. Ovaj pesnik je to umeo. Nije dobro napisano; treba: OVAJ PESNIK JE TO UMEO! UMREO / UMREO. Ili, tako nekako.

Unutrašnji prevrat, rekaо bi Tin: mislim da je Ljubiša Jocić TO IMAO.

Emil Čoran (zašto ga samo zovu: Sioran?) kaže o tome (nisam siguran da nije znao našeg Ljubišu) tripuit: »Nedeljni dani života... Prezaposlena tuga... Udvojeno lice slobode.« Tu negde treba tražiti Ljubišu. Mislim da je on tu.